

ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ
ИНДЕКС НА БУДИНОЧНОСТ
ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ

16

16

ИНДЕКС на
РАЦИОНАЛНОСТ

Скопје, декември 2016 година

ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ 16

Издавач:
Центар за граѓански комуникации

Лектура:
Татјана Б. Ефтимоска

Ликовно-графичко обликување:
Бригада дизајн

Печат:
Пропоинт

Тираж:
300 примероци

Бесплатен/некомерцијален тираж

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

35.073.53:005.584.1(497.7)"2016"

ИНДЕКС на рационалност 16. - Скопје : Центар за граѓански комуникации, 2017. - 26, 26 стр. : табели ; 20x20 см Насл. стр. на припечатениот текст: Index of rationality 16. - Обата текста меѓусебно печатени во спротивни насоки. - Текст на мак. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-4709-50-3

а) Јавни набавки - Рационално трошење - Мониторинг - Македонија -2016
COBISS.MK-ID 102691338

Овој извештај е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на публикацијата е одговорност на Фондацијата Отворено општество – Македонија и на Центарот за граѓански комуникации и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

16

ИНДЕКС на
РАЦИОНАЛНОСТ

Содржина

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА	7
2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ	9
2.1. Индекс на рационалност за електрична енергија.....	10
2.2. Индекс на рационалност за миење патнички возила.....	13
2.3. Индекс на рационалност за писмен превод.....	16
2.4. Индекс на рационалност за ангажирање агенција за привремени вработувања.....	18
2.5. Индекс на рационалност за поставување бехатон-плочки.....	21
3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК	22

1

Цели и методологија

Центарот за граѓански комуникации од Скопје е единствената невладина организација во Република Македонија која спроведува директен и сеопфатен мониторинг на јавните набавки во земјата. Во обид да даде дополнителен придонес кон унапредување на состојбите во оваа сфера, Центарот започна со изработка на т.н. индекс на рационалност во трошење на јавните пари. Целта е да се воведи нов инструмент преку којшто ќе се мери ефикасноста во трошењето на јавните пари, ќе се откриваат слабите точки во системот и, во крајна линија, ќе се влијае врз институциите да бидат порационални во трошењето на буџетите, кои се полнат со пари од граѓаните.

Индексот на рационалност се изработува преку споредба на цените по коишто различните институции купуваат исти производи, услуги или работи. Фактот што индексот опфаќа ист вид производ, услуга или работа дава можност, освен споредба на цените, да се претстави и различниот однос на државните институции при спроведувањето исти видови јавни набавки.

Индексот е замислен како показател за државните институции што треба да им послужи како основа за подобрување на рационалноста при јавните набавки, односно при трошењето на јавните пари. Со оглед на тоа што просечните цени во индексот претставуваат просек од цените што ги постигнале самите институции и не значи дека тие се реален или пазарен одраз на вредноста, целта на државните институции треба да биде, секогаш кога можат, да се стремат кон постигнување на најниските цени и подوماќински да ги трошат јавните пари, бидејќи за истите набавки други институции постигнале поповолни цени на пазарот.

Разликите во цените по кои институциите плаќаат за исти видови производи и услуги упатуваат на потребата од подетални истражувања на пазарот пред објавување на тендерите и усогласување на пристапот на договорните органи кон набавка на исти видови производи.

Во примерокот за изработка на индексот се вклучени сите договорни органи од национално и од локално ниво, што значи од министерства и општини, преку јавни претпријатија и агенции, до училишта и градинки.

Во изработката на индексот на рационалност се користат примарни и секундарни извори на податоци.

Прибирањето на податоците од примарни извори се спроведува преку:

- присуство при отворања на понудите што економските оператори ги доставиле за одредени постапки за јавни набавки, за добивање податоци за понудените цени и
- директни контакти со договорните органи за добивање податоци кои понуди се избрани како најповолни.

Преку овие активности се доаѓа изворно до податоците за цените по кои се купуваат одредени производи, услуги или се изведуваат одредени работи.

Секундарни извори на информации се:

- Електронскиот систем за јавни набавки и
- Барањата за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Значајно е да се напомене дека во индексот на рационалност ќе се објавуваат имињата на договорните органи, но не и имињата на фирмите со кои се склучени договорите (иако се располага и со овие податоци), бидејќи одговорноста за рационално трошење на јавните пари им припаѓа, пред сè, на договорните органи.

Од Индексот на рационалност бр.1 до Индексот на рационалност бр.11, разликите во цените на одделните институции се пресметуваат во однос на просечната цена. Почнувајќи од Индексот на рационалност бр.12, разликите се изразуваат како процент на отстапување од просечно постигната цена. Оценето е дека на овој начин појасно и попрецизно се отсликуваат разликите во цените за оние производи и услуги за коишто се изработува индексот.

2

Индекс на рационалност

Шестнаесеттиот индекс на рационалност е изработен за следниве пет видови производи и услуги:

- електрична енергија;
- миење патнички возила;
- писмен превод;
- ангажирање агенција за привремени вработувања и
- поставување бехатон-плочки.

Во изработката на индексот на рационалност за овие производи и услуги беа вклучени институции на национално и на локално ниво коишто имале ваков вид набавка во 2015 и во 2016 година.

Во изработката на индексот на рационалност беа вклучени 48 институции на национално и на локално ниво коишто за набавките спровеле 55 тендери.

2.1 Индекс на рационалност за електрична енергија

Цената на којашто државните претпријатија и институции ја куйваат електричната енергија се движи од 2,74 до 5,89 денари за 1 киловат час (KWh). Соодносот на најниската и највисоката цена изнесува 1:2,15, што значи дека ЈП Македонски железници Инфрасруктура електричната енергија ја куйва по цена што е за 115% повисока од цената на јавното комунално претпријатие Дервен од Велес.

Индекс на рационалност за електрична енергија се изработува по втора пат во изминатите 3 години, со цел да се утврдат ефектите од либерализацијата на пазарот на електрична енергија. Првиот индекс беше изработен во 2014 година, по ошточнувањето на втората фаза од либерализацијата на пазарот на електрична енергија (април 2014 - април 2016 година), од кога како куйвачи на слободниот пазар се јавуваат и државните претпријатија (оние коишто имаат повеќе од 50 вработени и обрт од повеќе од 10 милиони евра). Од 1 јули 2016 година зайочна третата фаза од процесот на либерализацијата на пазарот на електрична енергија, со што право на набавка на струја на слободниот пазар добиваат вкупно 158 фирми и државни институции коишто претходната година имале вкупно попрошувачка од над 1.000 меѓават-часови електрична енергија. Либерализацијата треба да заврши во 2020 година со либерализација на пазарот и за домаќинствата. Во пресрет на оваа третата фаза, во изработката на овој индекс на рационалност се вклучени 12 договорни органи коишто за овој вид набавка објавиле оглас во периодот јануари 2016 - јуни 2016 година. Сепак, индексот е изработен од цените за набавка на електрична енергија од 11 договорни органи, бидејќи ЈКП Водовод Бишопла не доставил цена или договор, туку само фактура за месец октомври 2016 година. Индексот на рационалност изработен за електричната енергија што договорните органи ја куйваат во 2016 година покажува пад на цените во однос на 2014 година. Просечната цена што институциите ја плаќаат сега за набавка на струја изнесува 3,23 за 1KWh електрична енергија, што е 28,70% помалку од просечната цена што државните претпријатија ја плаќаа во 2014 година и којашто изнесуваше 4,53 денари за 1 KWh. Подетални податоци за претходните индекси има на веб-страницата opendata.mk.

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈКП Дервен Велес	2,74	-17,88%
Македонска Радио-телевизија	2,78 ¹	-16,19%
Спортски центар „Борис Трајковски“	2,80	-15,36%
ЈП Комунална хигиена Скопје	2,83	-14,13%
Казнено-поправна установа Идризово	2,94	-9,86%
Јавно сообраќајно претпријатие (ЈСП) Скопје	2,97	-8,75%
Водовод и канализација Скопје	3,04 ²	-6,25%
Македонски шуми	3,11	-3,86%
ЈП Водовод Куманово	3,18	-1,57%
Просек*	3,23	0,00%
Собрание на РМ	3,28	+1,52%
ЈП Македонски железници Инфраструктура	5,89	+45,16%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработка на индексот на рационалност за електрична енергија се вклучени 12 договорни органи коишто за овој вид набавка објавиле оглас во периодот јануари 2016 – јуни 2016 година. Сепак, индексот е изработен од цените за набавка на електрична енергија од 11 договорни органи, бидејќи ЈКП Водовод Битола не достави цена или договор, туку само фактура за месец октомври 2016 година.

Сите институции ги спровеле тендерите за да обезбедат електрична енергија за задоволување на потребите во период од 12 месеци, со исклучок на Казнено-поправната установа Идризово, за период од 6 месеци, и Собрание на РМ, за 24 месеци.

Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот на рационалност за електрична енергија, девет институции ја плаќаат струјата под просечно постигнатата цена, и тоа од 1,57% до 17,88%, додека две ја плаќаат по повисоки цени од просечната, и тоа за 1,52% односно 45,16%.

¹ Цената е пондерирани просек од три тарифни цени предвидени во договорот

² Цената е пондерирани просек од две тарифни цени предвидени во договорот

Индекс на рационалност за електрична енергија
(цена за набавка на 1 KWh електрична енергија)

Олку големите разлики во цените не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки. Имено, сите институции спровеле т.н. отворена постапка за доделување договор, во која била планирана електронска аукција, и сите, без исклучок, како критериум за избор на најповолен понудувач ја користеле најниската цена. Разликите се јавуваат во однос на бројот на понудувачи. Имено, во двете постапки каде што се постигнати највисоките цени имало по само 2 понуди, но со оглед на тоа што станува збор за електронски водени постапки, од известувањата за спроведените електронски аукции на ЕСЈН не може да се види дали и двата понудувачи учествувале на негативното наддавање на цените или, пак, во текот на евалуацијата само една понуда била оценета како прифатлива. Постигнатите цени за набавка на електрична енергија не можат да се доведат во корелација ни со купените количини.

Договорен орган	Количини на ел.енергија во kw/h	Разлика на поединечна цена во однос на просекот
ЈКП Дервен Велес	1.150.000	-17,88%
Македонска Радио-телевизија	3.045.000	-16,19%
Спортски центар „Борис Трајковски“	3.000.000	-15,36%
ЈП Комунална хигиена Скопје	590.500	-14,13%
Казнено-поправна установа Идризово	1.613.500	-9,86%
Јавно сообраќајно претпријатие (ЈСП) Скопје	1.500.000	-8,75%
Водовод и канализација Скопје	18.158.734	-6,25%
Македонски шуми	980.000	-3,86%
ЈП Водовод Куманово	3.248.000	-1,57%
Собрание на РМ	4.014.000	+1,52%
ЈП Македонски железници Инфраструктура	7.690.126	+45,16%

Планирани количини за набавка на струја

За отсуството на влијанието на количините на купената електрична енергија врз цените најдобро говорат податоците дека ЈП Комунална хигиена Скопје, којашто ги има купено најмалите количини, спаѓа во групата на институции со пониски цени од просечните, додека, пак, ЈП Македонски железници Инфраструктура, којашто ја има убедливо највисоката цена, е на второ место според купените количини од 7.690.126 kw/h, зад Водовод и канализација Скопје, којшто има купено 18.158.734 kw/h.

2.2 Индекс на рационалност за миене патнички возила

За миенето патнички возила (комплетно миене, надворешно и внатрешно) институциите плаќаат од 120 до 295 денари. Соодносот на најниската и највисоката цена за миенето патнички возила изнесува 1:2,46, што значи дека највисоката цена за оваа услуга, што ја плаќа Фонд за здравствено осигурување на Македонија, е за 146% повисока од цената што за истата услуга ја плаќаат Македонски железници Инфраструктура. Просечната цена што се плаќа за комплетно миене возила (внатрешно и надворешно) од 210 денари е дури и малку над пазарната цена. Индексот на рационалност за оваа услуга беше за првпат изработен во 2012 година, но тогаш единичната мерка врз основа на којашто се најрави споредбата беше вкупен трошок за миене на едно возило. Овшмука, споредбата на нивите од индексите за миене возила во 2012 и во 2016 година не е можна. Но, како и да е, сегашниот индекс укажува на позитивни промени коишто се најравени во меѓувреме, а се однесуваат на зголемена транспарентност и на малиите набавки од 500 - 5.000 евра, за кои сега се објавуваат огласи и тендерски документи. Ваквата состојба овозможи индексот за оваа услуга сега да се изработи врз основа на цена за едно миене, што секако дава појасна слика за овој трошок.

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈП Македонски железници Инфраструктура	120	-75,00%
Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги	126	-66,67%
Министерство за информатичко општество и администрација	182	-15,38%
Просек*	210	0,00%
Универзитет Св.Кирил и Методиј Скопје – Ректорат	231	+9,09%
Здравствен дом Охрид	236	+11,02%
Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија	236	+11,02%
Министерство за правда	250	+16,00%
Фонд за здравствено осигурување на Македонија	295	+28,81%

Индекс на рационалност за миене патнички возила

(цена за комплетно миене на возила - внатрешно и надворешно)

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на индексот на рационалност за миење возила беа вклучени договорни органи чијашто набавка на оваа услуга е евидентирана преку објавените огласи во евиденцијата на Електронскиот систем за јавни набавки во текот на периодот јануари - јуни 2016 година. Оттука, во индексот првично беа вклучени девет договорни органи. Но, јавната здравствена установа Клиничка болница Битола, според доставените податоци, оваа услуга, освен за патничките, ја барала и за санитарските возила, и притоа од понудувачите не е побарано да дадат различни цени за различните возила. Оттука, за да се обезбеди сообразност, оваа институција беше исклучена од Индексот на рационалност. Сепак, битно е да се укаже дека ист вид набавка имаше и Здравствениот дом во Охрид, но во овој тендер беше побарано од добавувачите да понудат цени посебно за патничките возила, а посебно за санитарските возила. Во случајот, пак, со Министерството за правда беше направена поделба на патнички возила, ципови и комбиња и за сите нив се добиени различни цени за миење.

Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот на рационалност, просечната цена што се плаќа за миење на службените патнички возила изнесува 210 денари. Три институции плаќаат цени што се пониски од просечно постигнатата од 15,30% до 75,00%, додека, пак, пет институции плаќаат повисока цена и тоа од 9,09% до 28,81%. Анализата на спроведените тендери вклучени во овој индекс укажува дека причината за вака констатираните разлики во цените е последица на малата конкуренција.

Во првите три тендери каде што се постигнати цени што се пониски од просечните, всушност електронските аукции довеле до намалување на првично понудените цени. Додека, пак, во тендерите спроведени од институциите чишто цени се повисоки од просечната констатирано е дека или имало еден понудувач, или самата електронска аукција поминала без намалување на првично понудените цени. По еден прифатлив понудувач имало на тендерите спроведени од Универзитетот Св. Кирил и Методиј Скопје – Ректорат, од Здравствен дом Охрид, од Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија и од Министерство за правда. Додека, пак, во тендерот на Фондот за здравствено осигурување на Македонија биле доставени две понуди, но во текот на електронската аукција не била понудена нова намалена цена. Гледано од аспект на применетите постапки, потребно е да се нагласи дека тендерот на Ректоратот на Универзитетот Св. Кирил и Методиј се однесува на сервисирање и на миење возила, што е некарактеристично спојување на два вида услуги.

Гледано од аспект на бројот на возила на коишто се однесуваат набавките, произлегува дека највисоката цена за оваа услуга ја плаќа токму договорен орган којшто оваа услуга ја набавил за голем број на возила.

Договорен орган	Број на возила	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
ЈП Македонски железници Инфраструктура	40	-75,00%
Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги	5	-66,67%
Министерство за информатичко општество и администрација	7	-15,38%
Универзитет Св.Кирил и Методиј Скопје – Ректорат	5	+9,09%
Здравствен дом Охрид	6	+11,02%
Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија	15	+11,02%
Министерство за правда	10	+16,00%
Фонд за здравствено осигурување на Македонија	35	+28,81%

Број на возила
опфатени со
договорите

Како што може да се види од табеларниот приказ, Фондот за здравствено осигурување ќе ја плаќа високата цена за миене на дури 35 возила, односно 14% помалку од МЖ Инфраструктура, којашто има 40 возила. Но, разликата во цената што ќе ја плаќаат е огромна и изнесува 146%. Ова, секако, говори за отсуство на влијанието на количините врз цените, што е вон секоја очекувана економска логика.

2.3 Индекс на рационалност за писмен превод

За услугата писмен превод на 1 страница од македонски на англиски јазик (1.800 карактери), институциите плаќале од 172 до 1.051 денар. Отијука, соодносот на најниската и највисоката цена изнесува 1:6,11, што значи дека највисоката цена, што за оваа услуга ја плаќа Собранието на РМ, е за 511% повисока од најниската цена, што за оваа услуга ја плаќа Народниот правобранишел.

Најниската цена е постигната во тендер во којшто биле доставени 9 понуди, додека во тендерот со највисока цена била доставена само една понуда. Споредено со наоѓањето од индексот којшто за овој вид услуга е изработен и во 2011 година, произлегува дека во 2016 година за преводот од македонски на англиски јазик просечната цена е зголемена, како и разликите во цените по коишто институциите ја плаќаат оваа услуга. Имено, просечната цена што за оваа услуга ја плаќале договорните органи во 2011 изнесувала 456 денари, што е за 15% помалку од сегашната просечна цена. Во индексот на рационалност за писмен превод од 2011 година, највисоката цена била за 167% повисока од најниската, најголемиот сегашниот разлик од дури 511%.

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Народен правобранител	172	-205,81%
Општина Кавадарци	217	-142,40%
Општина Кочани	222	-136,94%
Просек*	526	0,00%
Фонд за здравствено осигурување на Македонија	536	+1,87%
Дирекција за технолошки индустриски развојни зони	716	+26,54%
Министерство за култура	767	+31,42%
Собрание на РМ	1.051	+49,95%

Индекс на рационалност за писмен превод од македонски на англиски јазик
(цена за 1 страница превод -1.800 карактери)

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на индексот беа вклучени сите договорни органи коишто спровеле тендери за превод. Притоа, како најчесто користен превод земен е преводот од македонски на англиски. Потребните податоци за изработка на индексот беа побарани од 8 договорни органи. Сепак, индексот е изработен врз основа на цена за една страница превод од 7

договорни органи, бидејќи Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија информираше дека за преведувачки услуги за англиски јазик има вработено лице преведувач кое е задолжено за превод од македонски на англиски јазик, и затоа англискиот јазик не им е предмет на набавка.

Како што може да се види од табеларниот приказ, три договорни органи го плаќале писмениот превод по цени пониски од просечната, и тоа од 136,94% до 205,81%, а четири договорни органи – над просечната, од 1,87% до 49,95%. Најниската цена е постигната во тендер во којшто од понудувачите, освен законски задолжителното докажување на личната состојба, не се барале посебни критериуми за утврдување способност, додека во тендерот со највисока цена постоеле исклучително високи критериуми за утврдување на способноста на понудувачите.

Во вакви услови, на тендерот спроведен од Народниот правобранител биле доставени 9 понуди, коишто битката за најниска цена ја биле на електронска аукција. Услугата, пак, за писмен превод од страница на Собранието на РМ е побарана преку тендер за преведување (симултан, консекутивен и писмен). Од понудувачите се барало да докажат искуство од најмалку 3 години, вкупни приходи за трите години не помали од 3 милиони денари и да имаат на располагање минимум 48 квалификувани лица, од кои најмалку тројца за 16 јазици. На овој тендер била доставена само една понуда и немало услови за спроведување на планираната е-аукција.

Договорен орган	Вредност на договорот во денари со вклучен ДДВ	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
Народен правобранител	350.000	-205,81%
Општина Кавадарци	100.000	-142,40%
Општина Кочани	200.000	-136,94%
Фонд за здравствено осигурување на Македонија	1.062.000	+1,87%
Дирекција за технолошки индустриски развојни зони	354.000	+26,54%
Министерство за култура	2.360.000	+31,42%
Собрание на РМ	2.360.000	+49,95%

Вредност на договорите

Она што е апсолутно надвор од секоја економска логика е дека токму тендерите со највисока вредност ги постигнале највисоките цени.

2.4 Индекс на рационалност за ангажирање агенција за привремени вработувања

Провизијата што институциите им ја плаќаат на авторските агенции за привремените вработувања се движи од 0,77% до 12,98% од бруто-платамата на ангажираниите работници. Оштукта може да се констатира дека разликите се огромни, особено кога ќе се спореди најниската и највисоката провизија. Произлегува дека ЈКП Соопштинска за привремените вработувања на агенцијата и плаќа провизија што е помалка за 12,21 процентен поен од агенцијата провизија што ја плаќа ЈП Комуналец Кавадарци. Гледано низ призма на просечната бруто-плата во земјата во 2016 година (32.268 денари), ова значи дека со најмалата провизија, на агенцијата ѝ се плаќаат по 248 денари за вработен, додека пак со највисоката провизија, плаќањето е 4.188 денари.

Доколку наоѓаме од овој индекс се споредат со наоѓаме од индексот којшто за оваа услуга е изработен во 2012 година, произлегува дека висината на провизијата што ја плаќаат институциите во 2016 година е зголемена, но дека разликите во провизиите и тогаш, како и сега, се големи. Според индексот на рационалност изработен за оваа услуга во 2012 година, просечната висина на агенцијата провизија за привремените вработувања изнесувала 3,66%, што значи дека била помалка за 4,36 процентни поени од просечната провизија која што сега ја плаќаат институциите.

Растот на провизиите секако може да биде резултат и на некои промени на пазарот, но тоа што и во 2012 и во 2016 година разликите се толку големи зборува дека не се сите институции свесни за пазарните околности и дека можеби дел од оние коишто се со највисоки провизии прифаќале договори со цени што се повисоки од пазарните. Законот за јавните набавки им дава можност на институциите да го понижат тендерот доколку оценат дека добиените цени (во случајов провизии) се ионејоволни од пазарните.

Анализата на податоците за начинот на којшто се спроведени постапките за ангажирање агенција за привремени вработувања од страна на институциите што се вклучени во изработката на индексот во 2016 година не нуди разумни и економски оправдани аргументи за констатираните разлики во висината на провизијата.

Договорен орган	Висина на провизија без ДДВ	Разлика во однос на просекот во процентни поени
ЈКП Сопиште	0,77%	-6,95
Јавно сообраќајно претпријатие (ЈСП) Скопје	4,09%	-3,63
ЈПКД Комуналец Гостивар	5,00%	-2,72
ЈП Комуналец Битола	7,00%	-0,72
ЈП за просторни и урбанистички планови Прилеп	7,00%	-0,72
Просек*	7,72%	0,00%
ЈП Комунална хигиена Скопје	8,00%	+0,28
ЈП Куманово - паркинг Куманово	8,60%	+0,88
КЈП Водовод Кочани	8,90%	+1,18
ЈП Водовод и канализација Скопје	9,00%	+1,28
ЈКП Водовод н.Илинден	9,00%	+1,28
ЈКП Пелагонија Кривогаштани	10,00%	+2,28
ЈКП Комуналец Пехчево	10,00%	+2,28
ЈП Комуналец Кавадарци	12,98%	+5,26

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на овој индекс беа вклучени 14 јавни претпријатија коишто за овој вид набавка објавиле оглас во првото полугодие од 2016 година. Но, со оглед на тоа што побараните податоци не ги достави Јавното комунално претпријатие „Скопска Црна Гора“ - с.Мирковци, индексот е изработен со висината на провизиите од 13 договорни органи.

Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот на рационалност за ангажирање агенција за привремени вработувања, пет јавни претпријатија ги ангажирале агенциите плаќајќи провизии што се пониски од просечно постигнатата од 0,72 до 6,95 процентни поени, додека осум јавни претпријатија ќе плаќаат провизии што се повисоки од просечно постигнатата, и тоа од 0,28 до 5,26 процентни поени.

Констатираните разлики во цените не можат да се објаснат со спроведените постапки за јавни набавки. Имено, гледано од аспект на применетите постапки за јавни набавки, пет јавни претпријатија (Комунална хигиена – Скопје, ЈСП Скопје, ЈП за просторни и урбанистички планови – Прилеп, Комуналец-Кавадарци и Куманово-паркинг) примениле отворени постапки за доделување договор за јавна набавка. Останатите осум претпријатија, пак, примениле постапки

Индекс на рационалност за ангажирање агенција за привремени вработувања
(висина на агенциската провизија од бруто-платата на привремено вработен)

со барање за прибирање понуди во вредност до 20.000 евра. Ова значи дека сите институции спровеле транспарентни постапки за коишто биле објавени огласи. Притоа, во сите постапки била планирана е-аукција, а како критериум за избор на најповолна понуда се користела најниската цена.

За отсуството на влијанието на спроведените постапки врз висината на провизиите најдобро говори примерот со јавното претпријатие Комуналец Кавадарци, каде што биле доставени 4 понуди и висината на провизијата била добиена по спроведена електронска аукција. Врз формирањето на цените немал големо влијание ниту бројот на вработени што ќе се ангажираат преку агенцијата.

Договорен орган	Број на вработени	Разлика на поединечната цена во однос на просекот (процентни поени)
ЈКП Сопиште	3	-6,95
Јавно сообраќајно претпријатие (ЈСП) Скопје	/	-3,63
ЈПКД Комуналец Гостивар	34	-2,72
ЈП Комуналец Битола	19	-0,72
ЈП за просторни и урбанистички планови Прилеп	27	-0,72
ЈП Комунална хигиена Скопје	117	+0,28
ЈП Куманово-паркинг Куманово	23	+0,88
КЈП Водовод Кочани	/	+1,18
ЈП Водовод и канализација Скопје	106	+1,28
ЈКП Водовод н.Илинден	6	+1,28
ЈКП Пелагонија Кривогаштани	7	+2,28
ЈКП Комуналец Пехчево	3	+2,28
ЈП Комуналец Кавадарци	11	+5,26

Број на привремено вработени за кои се однесува договорот

Како што може да се види од табеларниот приказ за бројот на вработени за кои се однесуваат договорите со агенциите, претпријатието што ќе ангажира најмал број на вработени, ЈКП Сопиште, добило најниска провизија, додека пак претпријатијата со најголем број на привремени вработувања имаат провизии што се повисоки од просечните, а тоа се ЈП Комунална хигиена Скопје (117 привремени вработувања) и ЈП Водовод и канализација Скопје (106 вработувања).

2.5 Индекс на рационалност за бехатон-плочки

За да се изработи индексот на рационалност за бехатон плочки, во шекош на октомври 2016 година беа доставени барања за пристија до информации од јавен карактер до 8 договорни орѓани кои, според податоциште од Електронскиот систем за јавни набавки, имале ваков вид на набавка во периодот јануари 2015 – јуни 2016 година. Со поивување на конкретни тендери, од договорниште орѓани се бараше да ја достават цената што ја плаќаат за кувување на еден метар квадратен бехатон-плочки, цената за поставување на еден метар квадратен бехатон-плочки и количиниште на набавениште бехатон-плочки.

Два договорни орѓани, Општина Арачиново и ОУ „Александар Урдаревски“ с.Сангево, не ги доставија побараниште информации. Од доставениште податоци, пак, произлезе дека Општина Теарце и Општина Жеѓуовце ги немаат прошиоциште за поставување на еден метар квадратен бехатон-плочки. Од Општина Теарце објаснија дека што прошок ќе го плаќаат месниште заедници, додека, пак, Општина Жеѓуовце не го достави побараниште податок, ништу објаснување како ќе се поставуваат бехатон-плочкиште.

Во вакви услови беше оневозможено да се изработи индексот на рационалност за којшто, во согласност со методологијата, е потребно да бидат вклучени најмалку 5 договорни орѓани. Општука се наметна потребаша да се даде поединечен приказ на цените за овој вид набавка без можностите да се споредуваат и да се констатира просечна цена и поединечниште отстојувања од неа.

Општина Пехчево за набавка, транспорт и вградување на бехатон-плочки со дебелина од 8 см плаќа 686 денари со вклучен ДДВ. Набавени се 3.000 метри квадратни бехатон-плочки.

Општина Куманово за набавка, транспорт и вградување на бехатон-плочки со дебелина од 8 см плаќа 707 денари со вклучен ДДВ. Набавени се 7.500 метри квадратни бехатон-плочки.

Општина Бревица за набавка, транспорт и вградување на бехатон-плочки со дебелина од 8 см плаќа 727 денари со вклучен ДДВ. Набавени се 6.653 метри квадратни бехатон-плочки.

Општина Госиповар за набавка, транспорт и вградување на бехатон-плочки со дебелина од 8 см плаќа 920 денари со вклучен ДДВ. Набавени се 1.400 метри квадратни бехатон-плочки.

Општина Теарце, само за набавка на бехатон-плочки со дебелина од 8 см, плаќа 306 денари со вклучен ДДВ. Не се располага со цената за вградување на бехатон-плочкиште. Набавени се 1.400 метри квадратни бехатон-плочки.

Општина Жеѓуовце, само за набавка на бехатон-плочки со дебелина од 8 см, плаќа 378 денари со вклучен ДДВ. Не се располага со цената за вградување на бехатон-плочкиште. Набавени се 1.400 метри квадратни бехатон-плочки.

Иако немаше можност да се изработи индекс на рационалност за поставување бехатон-плочки, она што може да се заклучи од вака доставениште податоци е дека и во овој вид набавки постојат разлики во цените помеѓу договорниште орѓани. Ако се споредат наодиште од ова истражување со наодиште од индексот на рационалност за бехатон-плочки изработен во 2012 година, пак, можеме да констатираме дека нема значајни промени во цената за овој вид набавка сега во однос на состојбата констатирана пред 4 години.

3

Генерален заклучок

Индексот на рационалност во ова издание е изработен за електрична енергија, за миење патнички возила, за писмен превод и за ангажирање агенција за привремени вработувања. Поради неспоредливоста на податоците, индексот не е изработен за набавка на бехатон-плочки.

Најголемата разлика во цената е евидентирана во набавката на услугата за писмен превод, а најмала во набавката на електрична енергија.

Сумарно, индексот на рационалност ги даде следните сознанија:

- **електричната енергија** е купувана по цени кои се движат од 2,74 до 5,89 денари за 1 kWh, со што највисоката цена е за дури 115% повисока од најниската;
- **миењето патнички возила** (комплетно миење, надворешно и внатрешно) институциите го плаќале од 120 до 295 денари, со што највисоката цена е за 146% повисока од најниската;
- **писмениот превод** (1 страница од македонски на англиски јазик - 1.800 карактери) институциите плаќале од 172 до 1.051 денар, со што највисоката цена е за 511% повисока од најниската и
- **ангажирањето агенција за привремените вработувања** институциите ги чинело од 0,77% до 12,98% од бруто-платата на ангажираните работници, со што највисоката провизија е повисока за 12,21 процентен поен од најниската.

Со големите разлики во цените за набавка на ист вид производ или услуга уште еднаш се потврдува сознанието дека спроведувањето на постапките за јавни набавки во согласност со Законот за јавните набавки не е само по себе гаранција за добивање најдобри услови на пазарот за набавка на одреден производ или услуга.

Просечната цена којашто во одредени индекси е над пазарната говори дека некои институции плаќаат за оваа услуга неоправдано високи цени. Оваа состојба не само што говори за отсуство на рационалност во трошењето јавни пари туку

и ја доведува во прашање смислата на спроведените јавни набавки коишто, логично, требало да доведат до поповолни цени од пазарните бидејќи договорите опфаќаат набавки од поголема вредност и претставуваат сигурен бизнис за добавувачите во период од 1 година.

Оттука, првата клучна препорака што се наметнува и од овој индекс на рационалност е договорните органи да се насочат кон зголемување на конкуренцијата на тендерите што ги спроведуваат. Во таа насока, потребно е да се изработуваат тендерски документации што ќе ја стимулираат конкуренцијата, а не да ја ограничуваат, како што може да се констатира во дел од анализираниите тендери.

Понатаму, фактот дека во овој индекс се констатирани разлики во цените за набавка на ист вид услуги и над 500%, а сепак договорните органи прифатиле да ги склучат договорите по тие цени, недвосмислено укажува дека институциите немаат никакви сознанија за состојбите на пазарот. Впрочем, според членот 169, став 1, алинеја 6 од Законот за јавни набавки, договорниот орган има право да го поништи тендерот доколку оцени дека понудувачите понудиле цени и услови за извршување на договорот за јавни набавки коишто се понеповолни од реалните на пазарот. Имајќи предвид дека анализираниите договорни органи не сметале дека понудените цени се неприфатливи, втората клучна препорака што произлегува од овој индекс на рационалност е дека договорните органи мора да пристапат сериозно кон трошењето на јавните пари и пред објавувањето на тендерите да спроведуваат подготовки (размена на информации со други договорни органи или истражување на пазарот), што потоа ќе им биде добра основа за проценка дали понудените цени се реални и прифатливи. Впрочем, во оваа функција се изработува и индексот на рационалност чијашто цел, освен да ја подигне јавната свест за потребата од поголем фокус врз трошењето јавни пари, е и да им помогне на државните институции во подобрување на рационалноста при трошењето на јавните пари.

